

**МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕРІОДИКИ)**

У статті проаналізовано валеологічну складову в діяльності учителів різної спрямованості за предметами та віковою категорією на основі публікацій в профільних і інших педагогічних виданнях. У ході дослідження виявлена динаміка періодичності написання кількості статей за названою темою, що включає в себе питання здоров'язбереження та здорового способу життя в педагогічних технологіях. Зроблений кількісний аналіз за відсотком публікацій та визначений рейтинг видань. Також проведений якісний тематичний аналіз із даного питання, за яким визначені кращі теми, що повністю розкривають суть валеологічної складової в предметній діяльності вчителя. Визначений також рейтинг публікацій за віковими категоріями початкової, середньої та старшої школи, а також визначений пік публікацій, який припадає на 1999 рік.

Ключові слова: валеологія, валеологічна складова, навчальна діяльність вчителя, методична думка, здоров'язбереження.

The article analyzes valeologo component in the activity of teachers of different orientation with subjects and age groups on the basis of publications and other specialized pedagogical editions. The study reveals the dynamics of the frequency of writing number of articles on this topic, including the issues of health and healthy lifestyle in educational technologies. Made quantitative analysis of the percentage of publications and certain ranking publications. Also conducted a qualitative thematic analysis on the issue which identified the best themes, completely rosevalt the essence of valeological component of subject teachers. Defined as the ranking of publications by age categories of elementary, middle and high school, as well as a rush of publications, which accounts for 1999. Disclosed the value and content of the health component in the training of teachers in postgraduate education.

Keywords: valeology, health component, educational activities of teachers, teaching the idea of preservation.

Проблема полягає в тому, що на відповідних напрямках шкільних дисциплін та позашкільної роботи приділяється мало уваги науково-теоретичним і методичним розробкам, що стосуються покращенню здоров'я всіх учасників навчально-виховного процесу за рахунок валеологічної складової в освітніх процесах. Складається нерівномірний розподіл викладання, в якому найбільша увага приділяється в початковій школі, а в середній та старшій школі цей процес згасає, всупереч тому, що проблеми здоров'язбереження в середній та старшій школах зростають.

Дослідженнями здоров'язбереження як валеологічної складової в викладацькій діяльності педагога сучасної школи займалися такі науковці: Н. Беседа [1], В. Бобрицька [2], Т. Бойченко [3], Є. Вайнер [4], Л. Ващенко [5], Т. Волченська [15], М. Гончаренко [6], В. Горащук [7], В. Грибань [8], Л. Горяна [9],

О. Дубогай [10], Г. Зайцев [11], В. Звєкова [12], О. Іонова [13], С. Лапаєнко [14], Ю. Науменка [16], К. Оглоблін [17], С. Свириденко [18] та інші.

Мета статті – висвітлити проблеми науково-методичної діяльності вчителя, що виражається кількістю надрукованих статей відносно валеологічної складової в періодичних виданнях та науково-методичній літературі.

Досліджуючи названу тему нами були опрацьовані публікації вчителів щодо виявлення валеологічної складової: *вітчизняні журнали з 2003-2014 рр.*: «Розкажіть онуку» (1994 р.) – опрацьовано журнали з 2009 року по 2010 рік, а також 2012 рік; «Шкільний світ» (1997 р.) – опрацьовано журнали з 2003 року по 2005 рік, 2009 рік, а також 2011 рік; «Позакласний час» (2000 р.) – опрацьовано журнали за 2011 рік; «Завуч» (2002 р.) – опрацьовано журнали за 2003 рік, а також з 2004 по 2007 рік; «Педагогічний дискурс» (2007 р.) – опрацьовано журнали за 2007-2008, 2011-2012, 2014 рр. Кількісні результати роботи узагальнені у таблиці 1.

Таблиця 1

Публікації валеологічного спрямування у вітчизняній педагогічній періодиці

№	Назва та початок випуску	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	Розкажіть онуку (1994)							1	-		1		
2	Шкільний світ (1997)	2	4	-				-		-			
2	Позакласний час (2000)									5			
3	Завуч (2002)	-	-	-	-	-							
4	Педагогічний дискурс (2007)					5	2			2	2		1
	Всього: 24	2	4			5	2	1		7	3		1

Також було опрацьовано науково-методичні журнали, видані впродовж 1969-2008: «Початкова школа» (1969 р.) – опрацьовано журнали з 2003 року по 2007, а також 2009 року і з 2012 по 2015 рік; «Будьмо здорові» (1995 р.) – опрацьовано журнали з 1999 по 2014 рік. У номері: один із розділів має назву «За здоровий спосіб життя, але не всі видання мають цей розділ; «Позакласний час» (1998) – опрацьовано журнали з 1998 по 2015; «Валеологія» (1998 р.) – опрацьовано журнали з 1999 по 2013 роки; «Інформатика» (1999 р.) – опрацьовано журнали з 2007 року по 2010 рік; «Початкова школа» (1999 р.) – опрацьовано журнали за 2003 рік, а також з 2007 по 2008 рік, 2010 та 2014 роки; «Фізика в школах України» (2002 р.) – опрацьовано журнали з 2006 року по 2007 рік та за 2009 рік; «Хімія в школах України» (2002 р.) – опрацьовано журнали з 2006 року по 2007 та за 2009 рік; «Біологія в школах України» (2002 р.) – опрацьовано журнали з 2006 року по 2014 рік; «Математика в школах України» (2002 р.) – опрацьовано журнали за 2006-2007 рр. та за 2009 рік; «Географія в школах України» (2003 р.) – опрацьовано журнали за 2006-2007 рр.; «Історія в школах України» (2003 р.) – опрацьовано журнали за 2006-2007 рр.; «Виховна робота в школі» (2004 р.) – опрацьовано журнали з 2007 року по 2012 рік; «Початкове навчання та виховання» (2004 р.) – опрацьовано журнали 2003 року, з 2006 року по 2007 рік, 2009 рік, з 2011 по 2014 рік; «Класному керівнику усе для роботи» (2008 р.) – опрацьовано журнали з 2009 року по 2010 рік, а також 2013 рік. Кількісні результати роботи узагальнені у таблиці 2.

Публікації валеологічного спрямування увітчизній педагогічній періодиці

№	Назва та початок випуску	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
1.	Початкова школа (1969)											5	7
2.	Будьмо здорові (1995)							13	9	4	5	5	6
3.	Позакласний час (1998)						1	1	4	1	1	2	5
4.	Валеологія (1998)							100	80	64	29	19	27
5.	Початкова школа (1999)											1	
6.	Початкове навчання та виховання (2004)											1	
	Всього: 390						1	114	93	69	35	33	45
№	Назва та початок випуску	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1.	Початкова школа (1969)	13	2	6		3			21	22	15	6	
2.	Будьмо здорові (1995)	5	4	7	11	1	1	2	6	12	2		
3.	Позакласний час (1998)	2	2	3	6	6	5	7	5	6	1	2	
4.	Валеологія (1998)	41	14	22	15	20	10						
5.	Інформатика (1999)			2	-	1	1						
6.	Початкова школа (1999)			4	11		5				6		
7.	Фізика в школах України (2002)		-	3	1								
8.	Хімія в школах України (2002)		5	12		-							
9.	Біологія в школах України (2002)		6	9	6	28	9	2	-	2			
10.	Математика в школах України (2002)		5	-		-							
11.	Географія в школах України (2003)		5	9									
12.	Історія в школах України (2003)		2	10									
13.	Виховна робота в школі (2004)			4	1	4	2	3	10				
14.	Початкове навчання та виховання (2004)		6	20		3		3	14	1	6		
15.	Класному керівнику усе для роботи (2008)					-	-			-			
	Всього: 527	61	51	111	51	66	33	17	56	43	30	8	

За період дослідження періодичних видань з 1998 по 2015 рр. педагогічними працівниками було написано і опубліковано 935 статей, що включали в себе валеологічну складову. Розподіл статей за журналами представлений у таблиці 3.

Таблиця 3

Дослідження рейтингу публікацій співвідношення в професійних журналах вчителя

№	Назва журналу	Кількість публікацій валеологічного спрямування	Відсоток від загальної кількості публікацій	Рейтинг
1	Журнал «Розкажіть онуку»	2 публікації	(0,2%)	16
2	Журнал «Шкільний світ»	6 публікацій	(0,6%)	12
3	Журнал «Позакласний час»	5 публікацій	(0,5%)	13
4	Журнал «Завуч»	0 публікацій	(0%)	17
5	Журнал «Педагогічний дискурс»	12 публікацій	(1,3%)	11
6	Журнал «Початкова школа»	100 публікацій	(10,6%)	2
7	Журнал «Будьмо здорові»	93 публікації	(9,9%)	3
8	Журнал «Позакласний час»	60 публікацій	(6,4%)	5
9	Журнал «Валеологія»	441 публікація	(46,8%)	1
10	Журнал «Інформатика»	4 публікації	(0,4%)	14
11	Журнал «Початкова школа»	27 публікацій	(2,8%)	7
12	Журнал «Фізика в школах України»	4 публікації	(0,4%)	15
13	Журнал «Хімія в школах України»	17 публікацій	(1,8%)	9
14	Журнал «Біологія в школах України»	62 публікацій	(6,6%)	4
15	Журнал «Математика в школах України»	5 публікацій	(0,5%)	13
16	Журнал «Географія в школах України»	14 публікацій	(1,5%)	10
17	Журнал «Історія в школах України»	12 публікацій	(1,3%)	11
18	Журнал «Виховна робота в школі»	24 публікації	(2,6%)	8
19	Журнал «Початкове навчання та виховання»	54 публікації	(5,7%)	6
20	Журнал «Класному керівнику усе для роботи»	0 публікацій	(0%)	17
	Всього:	941	100%	20

За даною таблицею ми можемо сказати, що в журналі «Валеологія» було найбільша кількість публікацій за валеологічною складовою в професії вчителя, яка складала статтю, що становило 46% від загальної кількості досліджених публікацій. Ми можемо відмітити серед них такі: №6, 1999: С. Кириленко «Валеологію – в школи! – С. 4-6, В. Казначеев Гуманітарні аспекти валеологічних програм. – С. 12; №7, 1999: О. Дубогай «Щоденник здоров'я». – С. 2-6, М. Гончаренко, А. Іванова «Валеологічна розвантаження школярів протягом навчального процесу». – С. 10, 11; №7, 2000: Е. Буліч, І. Муравов «Теоретичні засади валеології». – С. 2, 3; №7, 2001: М. Гончаренко Валеологічний словник. – С. 14 та інші.

На другому місці за рейтингом знаходяться публікації в журналі «Початкова школа» – 100 публікацій, що становить 10,6 %. Ми виділяємо такі: №11, 2007: Т. Савчук Інтегрований урок природознавства та основ здоров'я в 3 класі «Зелена аптека». – С. 13-14, Н. Савінова Урок з основ безпеки життєдіяльності в 2 класі «Безпека в побуті». – С. 11-12; №13, 2009: Т. Фаєнко Формування здоров'язберігаючої компетентності молодшої школи. – С. 32-40; №22 – №24, 2012: Н. Киричкова Валеологічна освіта в початковій школі. – С. 115-118 і т. п.

Третє місце посідають публікації в журналі «Будьмо здорові» вони становлять 93 статті, а у відсотковому співвідношенні це становить 9,9%. Можемо виділити такі: №7, 1999: Мостова Т. Валеологія – це вміння позитивно жити з найбільшою користю для себе і людей. – С. 2-5; №9, 2008: Дець Н. Хочу бути здоровим. Що для цього треба робити? – С. 2-3; №2, 2012: Івасюк О. Фізхвилинка на сучасному уроці. – С. 6-8.

Також необхідно звернути увагу на деякі публікації в предметних журналах: «Фізика в школах України»: №11-12, 2007: Л. Чабаненко Здоров'язберігаючі фактори під час навчально-виховного процесу на уроках фізики. – С. 2-3, №22, 2009: Н. Шейко Збірник задач з фізики біологічного, (валеологічного) спрямування. – С. 18-21; «Географія в школах України»: №7, 2006: О. Кожем'яка Чорнобиль стукає в серце. – С. 7-24; «Історія в школах України»: №32, 2007: Л. Туріщева Вивчення особи учня у навчальному процесі. С. 6-7; «Математика в школах України»: №8, 2006: О. Морозова Не можеш змінити ситуацію – зміни своє ставлення до неї. – С. 7; «Біологія в школах України»: №7, 2007: О. Марченко Шкідливий вплив паління, алкоголю, нікотину на організм людини. – С. 36-37, Т. Гуліна Зоров'я – наріжна умова розвитку людини. – С. 10-12, №11, 2007: С. Грабовська Роль шкіри в терморегуляції загартування організму. – С. 26-27; «Хімія в школах України»: №20, 2006: М. Олександрова Практичне використання валеологічного підходу до викладання хімії. – С. 21.

Тематикою статті мали різноплановий характер і в основному розподілилися за такими напрямками: здоровий спосіб життя, здоров'язбереження, культура здоров'я та валеологія.

З опрацьованої вище освітньої періодики можна зробити висновки практичну реалізацію валеологічної складової в освітньому процесі середньої школи. Так, найбільше публікацій зі змістом здоров'язбереження спостерігається в початковій школі, де більш широко розкриваються за змістом теми, що пов'язані з правилами гігієни.

Друге місце займають журнали, що пов'язані з виховною та позашкільною роботою, де зміст тем, що розкриваються, має більш широкий та інтегрований характер. І на третьому місці журнали, що пов'язані з класним керівництвом, управлінською діяльністю, які носять обмежений характер, як в тематичному, так і в кількісному плані. В профільних журналах (інформатика, фізика, хімія, математика, географія, історія) інформація про здоров'язбереження носить поодинокий характер. Винятком є журнал «Біологія в школах України», в якому достатньо тем, які є дотичними до питань здоров'язбереження. Це дозволяє зробити висновок про те, що викладання матеріалу здоров'язбереження носить несистемний характер в середній школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беседа Н. Здоров'язбережувальні технології як запорука ефективного навчання і виховання школярів (тренінг для вчителів) / Н. Беседа // Постметодика. – 2010. – № 1. – С. 47-53.
2. Бобрицька В. Здоров'язберігальні технології в системі вищої педагогічної освіти / В. Бобрицька // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2007. – Вип. 3. – С. 19-30.
3. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим / Т. Бойченко // Здоров'я та фізична культура. – 2005. – № 2. – С. 1-4.
4. Вайнер Э. Все в твоих руках / Э. Вайнер // Здоровье детей : Приложение к

газете «Первое сентября». – 2007. – № 16. – С. 8–30.

5. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / О. Ващенко, С. Свириденко // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – №8. – С. 1–6.

6. Гончаренко М. Поняття «валеопедагогіка» та «педагогічна валеологія» у психолого-педагогічній літературі / М. Гончаренко, С. Лупаренко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: [науковий журнал]. – Суми : СумДПУ, 2010. – № 1 (3). – С. 30–38.

7. Горащук В. Формирование культуры здоровья школьников (теория и практика) / В. Горащук. – Луганск : Альма-матер, 2003. – 388 с.

8. Грибан Г. Вплив фізичних вправ на розумову та інтелектуальну діяльність студентів / Г. Грибан. – Житомир : Рута, 2008. – 121 с.

9. Горяна Л. Соціальне здоров'я людини як показник культури спілкування / Л. Горяна // Основи здоров'я і фізична культура. – 2005. – № 1. – С. 16–20.

10. Дубогай О. Фактори, які визначають ефективність фізичного виховання студентів спеціальної медичної групи / О. Дубогай // Актуальні проблеми розвитку руху «Спорт для всіх» у контексті європейської інтеграції України: мат. наук.-практ. конф. – Тернопіль, 2004. – С. 370–374.

11. Зайцев Г. Школьная валеология: педагогические основы обеспечения здоровья учащихся и учителей / Г. Зайцев. – 2-е изд. перераб. и доп. – СПб. : Акцидент, 1998. – 159 с.

12. Звєкова В. Підготовка майбутніх учителів до організації здоров'язберігаючого дозвілля школярів [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / В. Звєкова. – Ізмаїл, 2009. – 177 с.

13. Іонова О. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема / О. Іонова, Ю. Лукьянова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за редакцією проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХДАДМ, 2009. – ХХІІ – №1. – С. 69–72.

14. Лапаєнко С. Формування ціннісних орієнтацій старших підлітків на здоровий спосіб життя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Світлана Володимирівна Лапаєнко. – К., 2000. – 203 с.

15. Нагорна Н. Метод реабілітації дітей молодшого шкільного віку з функціональною патологією шлунково-кишкового тракту / Н. Нагорна, С. Острополець, О. Бордюгова, Т. Волченська, Т. Головіна, Т. Гречка // Педіатрія, акушерство та гінекологія. – 2004. – №6. – С. 53–56.

16. Науменко Р. Створення здоров'язбережувального освітнього середовища – пріоритетне завдання позашкільної освіти: Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Здорове довкілля – здорова нація». – Бердянськ : БДПУ, 2010. – С. 33–36.

17. Оглоблин К. Опережающая стратегия подготовки педагогов физической культуры на основе непрерывного здоровьесформирующего образования: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / К. Оглоблин. – Санкт-Петербург, 2008. – 43 с.

18. Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / С. Свириденко // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – №8. – С. 1–6.

Рецензент: д. пед. н., проф. Дороніна Т.О.